No. 4
2001

VIVANT

‘Alle zintuigen gaan open’

Het was liefde op het eerste gezicht, de eerste ontmoeting van Pauline van Lynden met de Indiase deelstaat Rajasthan. Ze keerde maar liefst vierentwintig keer terug naar India en maakte duizenden foto’s. Die werden de basis voor *Rajasthan*, een prachtig sfeerboek, waar de liefde voor India en haar bewoners van elke pagina spat.

Vijftien jaar geleden kwam Pauline van Lynden voor het eerst in India. Puur toeval eigenlijk. Vrienden deden een onderzoek naar hindoe-archieven en vroegen haar mee te reizen. Een absurd idee, vond ze het in eerste instantie. ‘Het paste helemaal niet in mijn leven, ik had twee opgroeiende kinderen thuis en was met heel andere dingen bezig.’ Haar vader en haar man haalden Pauline over om toch te gaan. Ze werd op slag verliefd op het land. ‘Alles was adembenemend; taxichauffeurs met tulbanden, hoog opgeladen handkarren, poepende mensen en tandenpoetsende kinderen, alles liep door elkaar heen. Fascinerend! Het voelde merkwaardig normaal, en ik was er vanaf dat eerste moment heel erg op mijn gemak.’
Nog hetzelfde jaar reisde ze terug met haar gezin, diep de woestijn in. Daarna volgden vele reizen, vijfentwintig in totaal. Soms met het gezin, soms als reisorganisator met een groep geïnteresseerden en soms alleen, gewapend met fotocamera en dagboek.

Persoonlijke aanpak

De eerste jaren was ze als een spons, ze absorbeerde alles wat ze tegenkwam. Stapels notitieboeken heeft ze overgehouden aan haar reizen, boekjes met aantekeningen, schetsen en stofstaaltjes. Het zijn prachtige zelfgebonden boekjes, kleine kunstwerkjes op zich. En ze fotografeerde - het totale aantal foto’s dat ze in India maakte, schat ze op zo’n vijftienduizend. Pas veel later ontstond *Rajasthan*, een sfeervol fotoboek, gemaakt met veel liefde voor India. Een heel persoonlijk boek ook. ‘Ik had geen ander boek kunnen maken’, vertelt ze. ‘Ik was door nieuwsgierigheid gedreven en hou zoveel van dat gebied, dat ik geen afstand had kunnen houden. Rajasthan is zo fascinerend.’ Maar het is ook de deelstaat van India waarover de meeste boeken zijn verschenen. ‘Juist dat was de uitdaging. De meeste fotoboeken zijn op dezelfde manier aangepakt: heel traditioneel met veel foto’s van paleizen, juwelen, prinsen, kleur in het landschap. Ze missen een persoonlijke aanpak.’ ▸

Tekst Anneke Bots
Foto Patrick van der Sande

India is verslavend. 'Dat gevoel dat ik de eerste keer had, die ontroering en verwondering, is nooit meer weggegaan. Elke keer als ik in India ben, heb ik twee dagen nodig om te wennen. Dan loop ik bezorgd rond - bang dat het speciale gevoel echt weg is. Maar het komt gelukkig steeds weer terug. Ik krijg enorm veel energie en wil alles zien. Alle zintuigen worden geactiveerd: kleuren, geluiden, geuren, het draagt allemaal bij aan de sfeer. Het gerinkel van de belletjes van de tempel, schoolkinderen die wierookstokjes aansteken, de kleine offerandes die je op straat tegenkomt. Maar ook het verrassende en exotische aspect maakt India speciaal.
Met tussenpozen vind ik het niet leuk. Dan haat ik het land even. Het chaotische en de arrogantie en betweterigheid van de mensen. Het wordt me op zo'n moment even te veel. India is zo anders. Onze maatstaven passen daar niet, dat moet je leren accepteren. Zonder plooibaarheid red je het daar niet.'

'Die eerste ontroering en verwondering is nooit meer weggegaan'

Cultuurshock

De reizen naar India hebben haar veel gegeven. Gevoel voor relativiteit bijvoorbeeld, en de betrekkelijkheid van alles, zowel hier als daar. De grootste cultuurshock was misschien wel de eerste keer dat ze weer terug was in Nederland.
'Ik liep vervreemd rond. Meer dan ooit was ik me bewust van de hardheid en het gebrek aan vreugde hier. Mensen zijn zo weinig betrokken met elkaar.'
Hoe anders is het in Rajasthan. In de kleinste dorpjes diep in de woestijn, waar ze helemaal niks hebben, bieden ze je nog een kop thee aan, vertelt Van Lynden. 'Met een glimlach warmen ze melk op en maken een pannenkoekje van gierst. Zonder dat we een woord met elkaar kunnen wisselen.'

Pauline van Lynden groeide op in Brussel, met een Franse moeder en een Nederlandse vader. Als oudste dochter van een gezin zonder zonen hadden haar ouders misschien wel een carrière als diplomaat voor haar in gedachte, maar na haar studie Politicologie koos ze voor boekbinden. Nog later ging ze schilderen en beeldhouwen studeren aan de kunstacademie. 'Mijn moeder schildert, bijna iedereen in de familie doet iets kunstzinnigs. Dat zat er bij mij blijkbaar ook in, maar dat is pas later naar buiten gekomen.' Fotograferen was altijd al een hobby en in India heeft ze de techniek verder ontwikkeld.
Het idee voor een boek ontstond zes jaar geleden, toen ze haar foto's liet zien aan de zuster van haar vader. 'Je gaat er toch wel iets mee doen?', vroeg haar tante bij het zien van de honderden foto's. 'Ik ben toen begonnen met collages maken, foto's snijden en knippen. Zo kregen de pagina's langzaam vorm. Alles met de hand, er is geen computer aan te pas gekomen.'
De opleiding aan de kunstacademie gaf haar vertrouwen in het creatieve proces. Daar heeft ze geleerd om kritisch te kijken en met materiaal om te gaan. Ondanks dat waren er ook periodes van twijfel en angst. Het was een strijd, soms zelfs een marteling. Maar uiteindelijk heeft ze vooral veel plezier gehad in het vormgeven van de pagina's. En er

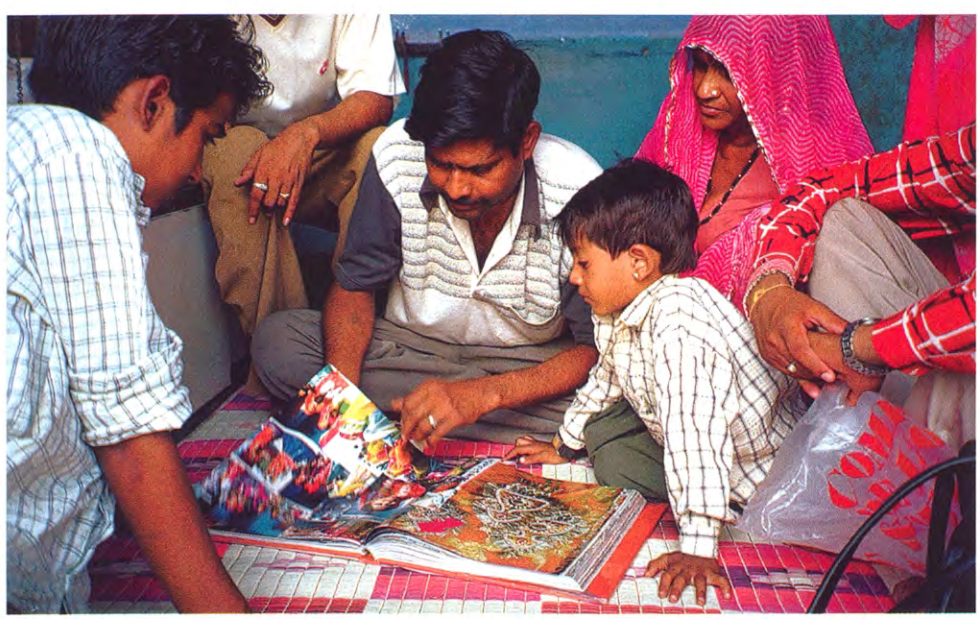

Dorpelingen in de woestijn bij Jodhpur hadden de primeur van 'hun' boek. Zij mochten als eersten het profexemplaar bekijken

Foto Pauline van Lynden

is geen moment geweest dat ze ermee heeft willen stoppen. Drie keer is ze nog teruggeweest naar Rajasthan om doelgericht foto's te maken. 'Het boek ging een eigen leven leiden, het werd een deel van het avontuur waardoor ik mensen ontmoette, die ik anders niet ontmoet had.' En, heeft ze ondervonden, 'niets is zo boeiend als met mensen spreken. Contact maken, luisteren en uithoren.'

Opiumceremonie

Het originele boek, driehonderdtwintig losse pagina's foto's en collages, is opgeborgen in een - speciaal door haar zoon ontworpen - houten doos. Met die doos onder haar arm ging ze op zoek naar een uitgever. Assouline, een Franse uitgeverij die net een vestiging had geopend in New York, had interesse. Ze wilden het complete pakket integraal uitgeven, maar vroegen wel of Van Lynden er teksten bij wilde schrijven. 'Eigenlijk koos ik voor een boek zonder tekst. Ik weet nog goed hoe ik als kind met mijn ouders door de prachtigste dorpjes reed, maar we waren zo druk bezig met lezen in de *Michelingids*, dat we vergaten te kijken...' Ze liet zich toch overtuigen. Met hulp van de aantekeningen in haar notitieboeken schreef ze de teksten in het Frans en het Engels en later - toen ook Walburg Pers het boek wilde uitgeven - in het Nederlands. Vooral de Engelse versie vond ze heel belangrijk. 'Zo kon ik iets teruggeven aan de Indiërs die zo gastvrij waren geweest.' Vlak voor het boek uitkwam, liet ze een proefexemplaar zien aan de dorpelingen in de woestijn bij Jodhpur. Mensen die ze goed kende, met wie ze een paar keer een - overigens onschuldige - opiumceremonie heeft gedeeld. 'Het hele dorp stond om ons heen. Iedereen wees trots aan op welke foto ze stonden, ze hadden veel pret. Ik was blij dat ik ze op die manier ten minste mijn waardering kon tonen.' Van Lynden heeft plannen voor een boek over Tamil Nadu, een staat in Zuid-India. Qua sfeer bijna het tegenovergestelde van Rajasthan: geen woestijn, maar juist tropisch-groene landschappen en veel tempels. Momenteel is ze nog bezig met een ander project, veel dichter bij huis. Een fotoboek over houten palen aan het strand van Walcheren. Een idee dat ontstond tijdens het schrijven van de teksten voor *Rajasthan* in het huis van haar moeder in Veere. Iets heel anders, maar ook weer niet. 'De foto's hebben een ander koloriet, zwart-wit bijna, maar de benadering is hetzelfde. In Rajasthan zat ik in een jeep in de woestijn naar verhalen te luisteren, hier rij ik met een jeep over het Zeeuwse strand met iemand van Rijkswaterstaat, ook een begaafd verteller, die begaan is met zijn werk.'

Voorlopig zit een reis naar India er niet in. In principe pas als de plannen over het Tamil Nadu-boek concretere vormen hebben aangenomen. 'Dat komt vanzelf wel, als de tijd er rijp voor is. 'Active passivity' noemen de Indiërs dat. Je niet passief opstellen, maar ook zeker niet forceren. Dat heb ik wel geleerd in India.' ◆

Rajasthan, door Pauline van Lynden, uitgegeven door Walburg Pers in Zutphen, verkoopprijs € 65,-. De Engelstalige editie (ISBN 2 84323 446 8) en Franstalige editie (ISBN 2 84323 529 4) zijn uitgegeven door Assouline. Kijk achter in dit magazine voor een lezersaanbieding.